

*ქეთევან მესხიშვილი***ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე****(ნომინალიზმის პრინციპი ქართული კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით)****სარჩევი**

შესავალი

1. ნომინალიზმის პრინციპი
2. ნომინალიზმის პრინციპი სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობის წინააღმდეგ
3. ნომინალიზმის პრინციპი სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ლოგიკური ახსნა-განმარტების შესაბამისად
4. სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ისტორიული კონტექსტი, მისი ლოგიკური და შინაარსობრივი ანალიზი
5. ნომინალიზმის პრინციპის მოქმედების ფარგლები
6. ნომინალიზმის პრინციპთან დაკავშირებული რისკები
7. ნომინალიზმის პრინციპიდან გამონაკლისები
8. ვალუტის ცვლილება

შესავალი

ფული ყველაზე ბრუნვაუნარიანი ობიექტია სამოქალაქო ურთიერთობებში, შესაბამისად, იგი დიდ როლს თამაშობს ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის მიზნებისათვის.

ფული, თავისი ეკონომიკური ფუნქციის მიხედვით, წარმოადგენს საერთო გაცვლით, შეფასების, ღირებულების, შენახვისა და გადაცემის საშუალებას, ანგარიშსწორების ერთეულს¹. ფული გამოისახება არამართო ნაღდ ფულში - მონეტებსა და ბანკნოტებში, არამედ საბანკო დაწესებულებაში გახსნილი მიმდინარე (საანგარიშსწორებო) ანგარიშზე არსებული თანხების ჩანაწერებში. შესაბამისად, ანგარიშსწორება შესაძლებელია, როგორც ნაღდი, ასევე უნაღდო ანგარიშსწორების წესითა და საბანკო გადარიცხვის გზით².

ფულადი ვალდებულება ვალდებულების ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული კატეგორიაა, შესაბამისად, ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული სასამართლო

¹ Palandt, &245,Rn.1 ჭეჭელაშვილი, სახელმეცრულებო სამართალი, გვ.149

² ჭეჭელაშვილი, სახელმეცრულებო სამართალი, გვ.149

დავებიც ბევრია. აღნიშნული კი ნიშნავს იმას, რომ მისი მიმოქცევა სამართალურთიერთობებში მხოლოდ ნორმატიული კონტროლით არ შემოიფარგლება. ამ მიმართებით დიდ როლს ნორმატიული კონტროლის პროცესი და სამოსამართლო სამართალი თამაშობს.

ფულადი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული დავები მრავალმხრივ საინტერესოა. განსაკუთრებით აღსანიშნავი კი ნომინალიზმის პრინციპია. ნომინალიზმის პრინციპის ცალკე საკითხად გამოყოფისა და მისი დამუშავების საჭიროება არაერთგვაროვანმა თეორიულმა მიდგომებმა და სასამართლო პრაქტიკამ განაპირობა. ნორმის არაერთგვაროვან განმარტებას კი მითითებული პრინციპის ამსახველი ნორმის ბუნდოვანებამ შეუწყო ხელი.

1. ნომინალიზმის პრინციპი

ნომინალიზმის პრინციპის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ვალდებული პირი კრედიტორს ფულს იმავე რაოდენობით უბრუნებს, რაც ვალდებულების წარმოშობის დროს შეესაბამება. ამ დროს ფულის მსყიდველობაუნარიანობა მხედველობაში არ მიიღება.

ნომინალიზმის პრინციპს ქართულ კანონმდებლობაში საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლი ითვალისწინებს. თუმცა, ნორმის ტექსტი ჯეროვან განმარტებას საჭიროებს, რადგან მითითებული ნორმის შინაარსი წინააღმდეგობრივია და ზუსტად არ ასახავს ნომინალიზმის პრინციპისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს.

ნომინალიზმის პრინციპის გამოყენების საჭიროება დგება მაშინ, როდესაც სახეზეა ფულადი ვალდებულება და განსაზღვრულია ფულადი ვალდებულების ოდენობა, თუმცა, ვალდებულების წარმოშობის დღიდან ვალდებულების შესრულების დღემდე ვალუტის კურსი ან ფულის ერთეული იცვლება. ნომინალიზმის პრინციპის მიზანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა და სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფაა. შესაბამისად, ნომინალიზმის პრინციპის მომწესრიგებელი ნორმის, როგორც სიტყვა-სიტყვითი, ასევე ლოგიკური და შინაარსობრივი განმარტება, სწორედ აღნიშნული მიზნის გათვალისწინებით უნდა მოხდეს.

ნომინალიზმის პრინციპი სამოქალაქო ბრუნვაში საჯარო წესრიგის დაცვის უზრუნველყოფის ღონისძიებას წარმოადგენს. ნომინალიზმის პრინციპის შესაბამისად, ვალდებულების საგანია ფულადი ერთეულის ესათუის რაოდენობა და არა ამ ერთეულთა მსყიდველობაუნარიანობა. „ნომინალი“ ეწოდება ფულზე აღნიშნული ფულადი ერთეულების

რაოდენობას (10 ლარი, 50 ლარი და ა. შ.)³. ნომინალიზმის პრინციპის მიხედვით, მოვალე ვალდებულია ვალი დააბრუნოს ფულადი ნიშნების იმავე რაოდენობით (ნომინალით), რომელიც ვალდებულების წარმოშობის დროს შეესაბამებოდა.⁴ „ნომინალიზმის“ პრინციპის დასახელება სიტყვა „ნომინალიდან“ მომდინარეობს, რაც ფულზე აღნიშნული ფულადი ერთეულის რაოდენობას გულისხმობს. „ნომინალიზმი“ ფულადი ვალდებულებების მიმართ მოქმედი მსოფლიო პრაქტიკაში აღიარებული ფუძემდებლური პრინციპია⁵. მსოფლიოს ცივილიზებული სამყაროს ქვეყნების კანონმდებლობაში ასახული ეს პრინციპი, ვალის გადახდისას ყურადღებას უთმობს არა გადასახდელი ნომინალის მსყიდველობაუნარიანობას, არამედ თავად ნომინალს და ფულადი ნიშნების რაოდენობას.

ნომინალიზმის პრინციპის შესაბამისად, ვალდებულების საგანი ფულადი ერთეულების რაოდენობაა და არა ფულის მსყიდველობაუნარიანობა, შესაბამისად, სესხის სახით მიღებული 1 000 ლარი, მიუხედავად მსყიდველობაუნარიანობის შეცვლისა, ვალდებულების შესრულების დროისათვის ისევ 1 000 ლარის ოდენობით უნდა დაბრუნდეს.

რიგ შემთხვევებში, ფული ე.წ. „გაცვლით ფუნქციას“ ატარებს, რა დროსაც მას მიღებული საქონლისა, თუ მომსახურების ღირებულების განმსაზღვრელი დანიშნულება აქვს. მიუხედავად ამისა, თუ ქონების, ანდა მომსახურების ფასი ხელშეკრულებით მყარად დადგენილია, ფულის მსყიდველობაუნარიანობის ცვლილება, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფულადი ვალდებულების ოდენობაზე ზეგავლენას არ ახდენს და მის ავტომატურად შეცვლას არ იწვევს. მაგალითად, თუ ღვინის ქარხანას კომპანიისათვის, ყოველთვიურად, 10 000 ლარის სანაცვლოდ 5 000 ბოთლი ღვინო უნდა მიეწოდებინა, ხოლო ფულის მსყიდველობაუნარიანობის შეცვლის გამო, 1 ბოთლის თვითღირებულება იმდენად გაიზარდა, რომ ფასმა ორჯერ მოიმატა, აღნიშნული გარემოება, ამავე ხელშეკრულების მოქმედების ფარგლებში, გაზრდილი ფასის გადახდის ვალდებულებას არ წარმოშობს. ასეთ შემთხვევაში, ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების აუცილებლობა შეიძლება დადგეს (398)⁶, ხოლო ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შეუძლებლობის პირობებში, სახეზე იქნება გრძელვადიანი ხელშეკრულების შეწყვეტის კანონისმიერი წინაპირობა (399)⁷.

იგივე წესი (ნომინალიზმის პრინციპი) არ ვრცელდება იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულება, მართალია, გარკვეულ ფულად თანხაშია დაწესებული, თუმცა, აღნიშნული თანხა ნატურით

³ ძლიერიშვილი, ვალდებულებითი სამართალი, გვ.111

⁴ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 347

⁵ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 345

⁶ იხ. სკ-ის 398-ე მუხლის კომენტარი

⁷ იხ.სკ-ის 399-ე მუხლის კომენტარი

შესრულების სანაცვლოდ არის დადგენილი, ან საკომპენსაციო თანხას წარმოადგენს, ან კიდევ ზიანის ანაზღაურებას ემსახურება. ასეთ შემთხვევაში, ფულადი ვალდებულება უნდა შესრულდეს ნატურით შესასრულებელი ქონების ექვივალენტურად, მიყენებული ზიანის პროპორციულად, გადასაცემი ქონების ღირებულების შესაბამისად და ა. შ. მაგალითად, პირს კომპანიისაგან ბინა უნდა მიეღო. კომპანიამ მასზე დაკისრებული ვალდებულება ვერ შეასრულა, თუმცა, ბინის ნაცვლად 1 კვ.მ. ფართის კომპენსაციის ვალდებულება იკისრა. საკომპენსაციო თანხად კი 150 აშშ დოლარი განსაზღვრა. კომპანიამ დათქმულ ვადაში ვერც კომპენსაციის გადახდის ვალდებულება შეასრულა. პირმა სასამართლოში სარჩელი აღძრა და სარჩელის აღძვრის დროისათვის 1 კვ.მ. ფართის ღირებულების, კერძოდ, 300 აშშ დოლარის ანაზღაურება მოითხოვა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში, ადგილი არ ჰქონდა ფულად ვალდებულებას. ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულება მხარემ უძრავი ქონების საკომპენსაციოდ აღიარა, შესაბამისად, გადასახდელი თანხა, როგორც კომპენსაცია, უძრავი ქონების ღირებულების ექვივალენტური უნდა ყოფილიყო⁸.

2. ნომინალიზმის პრინციპი სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობის წინააღმდეგ

სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ტექსტის სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობის მიხედვით, თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც ვალდებულების წარმოშობის დროს შეესაბამება. შესაბამისად, ნორმა, თავისი სიტყვა-სიტყვითი დანიშნულებით ნომინალიზმის პრინციპისაგან განსხვავებულ წესს ადგენს და უთითებს, რომ თუ ფულის ერთეული (კურსი) შეიცვალა, ფულადი ვალდებულება იგივე რაოდენობის ნომინალით კი არ უნდა დაბრუნდეს, არამედ მისი მსყიდველობაუნარიანობის გათვალისწინებით, ანუ იმ კურსით, რომელიც ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებობდა. ნორმის ამგვარი სიტყვა-სიტყვითი განმარტება ეწინააღმდეგება ნომინალიზმის პრინციპის არსს და მის დანიშნულებას, როგორც ეკონომიკური, ასევე სამართლებრივი თვალსაზრისით. აღნიშნული განმარტების შესაბამისად, 1000 ლარიანი სესხის არსებობის პირობებში, თუ შესრულების ვადის დადგომის დროისათვის ლარის კურსმა დაიწია, ანუ ლარის მსყიდველობაუნარიანობა, მაგალითად, 100%-ით შემცირდა, ასეთ შემთხვევაში, დასაბრუნებელი თანხა 2 000 ლარი იქნება⁹. ამდენად, თუ ნორმა სიტყვა-სიტყვით განიმარტება, მუხლის ნორმაში საუბარია ფულის კურსის რყევაზე, ხოლო მის სამართლებრივ შედეგად მითითებულია ფულის კურსის გადაანგარიშება ვალდებულების

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლო 2006 წლის 9 მარტის №ას-870-1138-05 გადაწყვეტილება

⁹ ჭეჭელაშვილი, სახელმწიფო სამართალი, გვ.153

წარმოშობის დროს არსებული კურსით¹⁰. ნორმის სიტყვა-სიტყვითი განმარტება ეწინააღმდეგება ნომინალიზმის პრინციპს. უფრო მეტიც, მისი გამოყენება, ანუ ფულადი ვალდებულების შესრულება იმ კურსის (მსყიდველობაუნარიანობის) გათვალისწინებით, რაც ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებობდა, გამოიწვევს ქართული ეროვნული ვალუტის, ლარის, გამეგებას ბრუნვიდან და სრულად უნაყოფოს გახდის სახელმწიფოს მიერ საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ერთადერთ კანონიერ საგადასახდელი საშუალებად ეროვნული ვალუტის გამოცხადებას და უზრუნველყოფის თაობაზე მიღებულ ღონისძიებებს. სახელმწიფო კი დაკარგავს ერთ-ერთ აუცილებელ სახელმწიფოებრივ ატრიბუტს - ეროვნულ ფულს¹¹. სწორედ ნორმის სიტყვა-სიტყვითი განმარტების შედეგების თავიდან აცილებამ განაპირობა ის ფაქტი, რომ სასამართლო პრაქტიკაში 389-ე მუხლის შინაარსი განსხვავებული პრეცედენტის წყარო გახდა. სასამართლოს განმარტებით, 389-ე მუხლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს დენომინაციას, ანუ ფულის ერთეულის (კურსის) გაზრდას ან შემცირებას. ასევე ვალუტის შეცვლას და ეროვნული ვალუტის ჰიპერინფლაციას. მაგალითად, დენომინაცია განიცადა საბჭოთა კავშირის დროს მანეთმა, როდესაც 1000 მანეთის ნომინალი შეიცვალა 1 მანეთის ნომინალით¹². რაც შეეხება ჰიპერინფლაციას, აღნიშნული თავისთავად ნიშნავს საქონლის ფასებისა და მიმოქცევაში არსებული ფულის მასის უაღრესად სწრაფ ზრდას, რომელიც იწვევს ფულადი ერთეულის მკვეთრ გაუფასურებას, საგადასახდელი ბალანსის მოშლას და ნორმალური სამეურნეო კავშირების დარღვევას. ამ დროს მიმოქცევის სფეროში სახელმწიფო უშვებს დიდი რაოდენობით ფულს, რომელიც რეალური საქონელბრუნვის საჭიროებას აღემატება, რასაც ფულის კურსის მკვეთრი გაუარესება და ოქროს საბაზრო ფასების ზრდა მოსდევს. სასამართლოს განმარტებით, ვინაიდან, ქართული ეროვნული ვალუტის - ლარის მიმართ ზემოთ მითითებულ პროცესებს არ ჰქონია ადგილი, ფულადი ვალდებულებების შესრულების დროს დაუშვებელია სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება ამავე მუხლის პირდაპირი მნიშვნელობით, შესაბამისი განმარტების გარეშე. მუხლის ამგვარი გამოყენება დაუშვებელია ასევე ფულის კურსის ნორმალური გაუარესების დროსაც, რადგანაც აღნიშნული პროცესი ყველა ქვეყანაში აღინიშნება¹³. ამდენად, მითითებული შეხედულების მიხედვით, სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ფუნქციური დანიშნულება მდგომარეობს შემდეგში: იგი გამოიყენება მაშინ, როდესაც სახელმწიფო ფულის ნომინალს ცვლის ან კიდევ მაშინ, როდესაც ადგილი აქვს ჰიპერინფლაციას (ძალიან მაღალი ინფლაცია, რომელიც ხშირად განისაზღვრება, როგორც ინფლაცია, რომლის ყოველთვიური დონე,

¹⁰ ჭეჭელაშვილი, სახელმეცრულებო სამართალი, გვ.153

¹¹ წეკლაძე, ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულადი ვალდებულების კურსის შეცვლისას, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 6-2003-1, გვ.194

¹² ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 347

¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2000 წლის 5 აპრილის №3კ/428 – 2000 გადაწყვეტილება

დროის ხანგრძლივი მონაკვეთის განმავლობაში აღემატება 50 პროცენტს¹⁴). სასამართლო პრაქტიკამ აღნიშნული შედეგების მოწესრიგება იმ სამართლებრივ შედეგს დაუკავშირა, რაც ნორმის სიტყვა-სიტყვითი განმარტებიდან მომდინარეობს, კერძოდ, საბოლოო ანგარიშსწორების განხორციელება ფულის მსყიდველობაუნარიანობის გათვალისწინებით, ანუ იმ კურსით, რომელსაც ვალდებულების წარმოშობის დროს ჰქონდა ადგილი. შესაბამისად, სასამართლომ ნორმის სიტყვა-სიტყვითი განმარტებით ის შედეგი დაუშვა, რაც ნომინალიზმის პრინციპიდან არ გამომდინარეობს, უფრო მეტიც, ეწინააღმდეგება მას. ამდენად, მართალია, სასამართლომ 389-ე მუხლი სიტყვა-სიტყვით განმარტა, თუმცა, სიტყვა-სიტყვითი განმარტებით მიიღო რა ნომინალიზმის პრინციპის საწინააღმდეგო შედეგი, აღნიშნული ნორმის მოქმედება მხოლოდ იმ გარემოებათა წრით შეზღუდა (სახელმწიფოს მიერ ფულის ნომინალის შეცვლა, ჰიპერინფლაცია), რომელსაც საქართველოში ადგილი არ ჰქონია. სწორედ ამ ლოგიკით განიმარტება სასამართლოს დანაწესი მასზედ, რომ თუ სახელმწიფოს მიერ ნომინალის შეცვლას ან ჰიპერინფლაციას არ ექნება ადგილი, 389-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია.

3. ნომინალიზმის პრინციპი სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ლოგიკური ახსნა-განმარტების შესაბამისად

თეორიაში არსებული მოსაზრების შესაბამისად, 389-ე მუხლი ეფუძნება ნომინალიზმის პრინციპს. მოვალე ვალდებულია ვალი დააბრუნოს ფულადი ნიშნების იმავე რაოდენობით, რაც ვალდებულების წარმოშობის დროს შეესაბამება¹⁵. ამდენად, ფულის ერთეულის კურსის გაზრდა ან შემცირება დასაბრუნებელი თანხის ოდენობაზე ზეგავლენას არ ახდენს (ნომინალიზმის პრინციპი)¹⁶. ფულის კურსის განმარტებასთან მიმართებით, განსაკუთრებით, 389-ე მუხლის კონტექსტში, თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია. თეორიაში არსებული მოსაზრებით, ფულის კურსი ნიშნავს ერთი ქვეყნის ფულის ერთეულის ღირებულების ცვლილებას სხვა ქვეყნის ფულის ერთეულის მიმართ^{17 18 19}, რაც, თავის მხრივ, ზეგავლენას ახდენს ფულის მსყიდველობაუნარიანობაზე. არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, ფულის ერთეულის გაზრდა ან შემცირება, მითუმეტეს 389-ე მუხლის შინაარსის მიხედვით, გულისხმობს მხოლოდ მისი ნომინალური ღირებულების შეცვლას, როგორც ეს, მაგალითად, მოხდა რუსეთში, როდესაც 1 000 რუბლი გაუტოლდა ერთ რუსულ რუბლს, ანუ შემცირდა

¹⁴ ურიდია და სხვ. მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი, გვ.483

¹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლო N3კ/428 გადაწყვეტილება, 05.04.2000

¹⁶ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 346

¹⁷ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 346

¹⁸ ჭეჭელაშვილი, სახელმწიფო სამართალი, გვ.152

¹⁹ ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გვ.110

ფულის ერთეული (კურსი), რასაც საქართველოში ადგილი არ ჰქონია^{20 21}. წმინდა ეკონომიკური გაგებით, ფულის კურსი ნიშნავს როგორც ერთი ქვეყნის ფულის ერთეულის ღირებულების ცვლილებას სხვა ქვეყნის ფულის ერთეულის მიმართ, ასევე სახელმწიფოს მხრიდან მისი ნომინალური ღირებულების შეცვლას (ინდექსაციას). ვინაიდან 389-ე მუხლი არ აკონკრეტებს ფულის ერთეულის (ვალუტის) ცვლილების კონტექსტს, ამიტომ ფულის ერთეულის (კურსის) ცვლილება განხილულ უნდა იქნეს როგორც ფულის ერთეულის ცვლილება სხვა ქვეყნის ვალუტასთან მიმართებით, ასევე სახელმწიფოს მიერ ფულის ნომინალური ღირებულების ცვლილება.

ფულის კურსის ზემოთმითითებული განმარტების მიმართ იმ სამართლებრივი შედეგის გავრცელება, რაც 389-ე მუხლის სიტყვა-სიტყვითი განმარტებიდან იკვეთება, გამოიწვევს ისეთი შედეგის დადგომას, რაც ნომინალიზმის პრინციპს ეწინააღმდეგება, კერძოდ, კურსის ყოველი ცვლილება გამოიწვევს ფულადი ვალდებულების გადაანგარიშებას ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებული კურსის მიხედვით, რაც დაუშვებელია და ეწინააღმდეგება ნომინალიზმის პრინციპს. ვინაიდან ფულის ერთეულის (კურსის) უნივერსალური განმარტება სახეზეა და ისიც ცალსახაა, რომ 389-ე მუხლი ნომინალიზმის პრინციპის შემცველია, ამიტომ ნორმის სწორი განმარტება ამავე ნორმის ისტორიული, ლოგიკური და შინაარსობრივი ანალიზის შედეგად უნდა მოვახდინოთ.

4. სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის ისტორიული კონტექსტი, მისი ლოგიკური და შინაარსობრივი ანალიზი

ნომინალიზმის პრინციპი უძველესი პრინციპია. იგი კონტინენტურ ევროპაში ჯერ კიდევ XV საუკუნეში დამკვიდრდა, ხოლო ინგლისში XVIII საუკუნეში გავრცელდა. ეს ის პერიოდი, როდესაც ევროპაში ფულის გაუფასურება ხდებოდა, გაუფასურება ახლდა ოქროს ფულის მონეტებიდან ქალაღის ფულზე გადასვლასაც²². ასეთ მდგომარეობაში, შემოდებულ იქნა ნომინალიზმის პრინციპი, რომლის შესაბამისადაც, ფულის ერთეულის ღირებულებას მნიშვნელობა არ ენიჭებოდა. ანგარიშსწორებისას გადამწყვეტი ნომინალი, ანუ ფულის ერთეული იყო, მიუხედავად მისი მსყიდველობაუნარიანობისა. ნომინალიზმის პრინციპი ეკონომიკური კრიზის პირობებში სამოქმედო გეგმად იქცა. იგი ეკონომიკური პოლიტიკის

²⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2000 წლის 5 აპრილის №3კ/428 – 2000 გადაწყვეტილება

²¹წკეპლაძე, ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულადი ვალდებულების კურსის შეცვლისას, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 6-2003-1, გვ.194

²²Brokelind, Discussion of Some Legal Issues Raised by the Introduction of the Euro, p.10, <http://www.cfe.lu.se/upload/LUPDF/CentrumforEuropaforskning/cfewp25.pdf>

განმსაზღვრელ ძირითად კრიტერიუმს წარმოადგენდა²³. ნომინალიზმის პრინციპის შესაბამისად, მოვალეს კრედიტორისათვის იმ ოდენობით ვალი უნდა დაებრუნებინა, რა ოდენობითაც მიიღო. ოდენობაში ფულის ერთეული, ანუ ნომინალი იგულისხმებოდა. ვალის გაცემიდან დაბრუნებამდე ფულის მსყიდველობაუნარიანობის ცვლილება მხედველობაში არ მიიღებოდა. მაგალითად, 10 აშშ დოლარი ვალი დაბრუნებულად ითვლებოდა მაშინაც, თუ 10 აშშ დოლარის დაბრუნების დროისათვის მისი მსყიდველობაუნარიანობა მნიშვნელოვანწილად განსხვავდებოდა ამავე თანხის დაბრუნების დროისათვის მისი მსყიდველობაუნარიანობისაგან²⁴. სამოქალაქო ბრუნვაში აღნიშნული პრინციპის დამკვიდრების ამოსავალი წერტილი ბაზრის ბრუნვის სტაბილურობის შენარჩუნება იყო, რა დროსაც ხელშეკრულების შესრულების პრინციპის დაცვა (*Pacta sunt servanda*) ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან კრიტერიუმს წარმოადგენდა.

თეორიაში ფართოდ გავრცელებული მოსაზრების შესაბამისად, 389-ე მუხლი ნომინალიზმის პრინციპს ეფუძნება²⁵ ²⁶ ²⁷. ნორმის რეგულირების მიხედვით, თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. აღნიშნული ნორმის კონტექსტში, ნომინალიზმის პრინციპის გათვალისწინებით, განმარტებას საჭიროებს, **თუ რა იგულისხმება ვალდებულების წარმოშობის დროში.** 389-ე მუხლის კონტექსტის გათვალისწინებით, ვალდებულების წარმოშობის დროში უნდა ვიგულისხმოთ **დრო, როცა ვალდებულება უნდა შესრულდეს, ანუ დრო როცა ვალდებულება ვადამოსულია ან არსებობს კრედიტორის მოთხოვნა, და შესაბამისად, მოვალე ვალდებულია, შეასრულოს ვალდებულება²⁸.** შესაბამისად, მოვალემ 389-ე მუხლის მიხედვით, ფულადი ერთეულის (კურსის) შეცვლისას ვალდებულება იმ ფულადი ერთეულით (კურსით) უნდა შეასრულოს, რომელიც ვადამოსული ვალდებულების წარმოშობის, ანუ შესრულების დროს არსებობდა. ამდენად, თუ ვალდებულება იმთავითვე ეროვნულ ვალუტაში იყო, ვალდებულება იგივე ნომინალით ეროვნულ ვალუტაში უნდა შესრულდეს. ხელშეკრულების დადებიდან ვალდებულების შესრულების დღემდე ფულის მსყიდველობაუნარიანობის შეცვლა მხედველობაში არ მიიღება. თუ ვალდებულება იმთავითვე უცხოურ ვალუტაში იყო, ნაღდი ანგარიშსწორების წესით ფულადი

²³Brokelind, Discussion of Some Legal Issues Raised by the Introduction of the Euro,p.10, <http://www.cfe.lu.se/upload/LUPDF/CentrumforEuropaforskning/cfewp25.pdf>

²⁴ Lenihan, The Legal Implications of the European Monetary Union under U.S. and New Yourk Law, p.72, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication11220_en.pdf

²⁵ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 346

²⁶ ჭეჭელაშვილი, სახელშეკრულებო სამართალი, გვ.152

²⁷ ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გვ.110

²⁸ MüKo/Krüger, BGB, 6. Aufl., 2012, & 371 Rn 1

ვალდებულება „ვალის ვალუტაშიც“, ანუ უცხოურ ვალუტაშიც შეიძლება შესრულდეს, ხოლო უნაღდო ანგარიშსწორების დროს, მისი კონვერტაცია ვადამოსული ვალდებულების წარმოშობის დღეს არსებული კურსით (უცხოურ ვალუტასა და ეროვნულ ვალუტას) უნდა განხორციელდეს. ხელშეკრულების დღიდან ვადამოსული ვალდებულების წარმოშობის დღემდე კურსთა ცვლილება (უცხოურ ვალუტასა და ეროვნულ ლარს შორის) მხედველობაში არ მიიღება.

(მაგალითი 1) თუ 2013 წლის პირველ იანვარს დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად, 2 000 ლარის ოდენობით ფულადი ვალდებულება ხელშეკრულების დადებიდან 1 (ერთი) წლის შემდეგ არის შესასრულებელი, ე.ი. ფულადი ვალდებულების შესრულების დრო 2014 წლის პირველი იანვარია, რაც იმას ნიშნავს, რომ 2014 წლის პირველ იანვარს ვალდებულება 2 000 ლარის ოდენობით უნდა შესრულდეს, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია 2014 წლის პირველ იანვარს ლარის მსყიდველობაუნარიანობა და მისი მიმართება 2013 წლის პირველ იანვარს ლარის მსყიდველობაუნარიანობასთან.

(მაგალითი 2) თუ 2013 წლის პირველ იანვარს დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად, 2 000 აშშ დოლარის ოდენობით ფულადი ვალდებულება ხელშეკრულების დადებიდან 1 (ერთი) წლის შემდეგ არის შესასრულებელი, ე.ი. ფულადი ვალდებულების შესრულების დრო 2014 წლის პირველი იანვარია, ამ დღეს ვალდებულება 2 000 აშშ დოლარის ოდენობით უნდა შესრულდეს, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია 2014 წლის პირველ იანვარს დოლარის მსყიდველობაუნარიანობა და მისი მიმართება ეროვნულ ვალუტასთან. ვინაიდან ეროვნული ვალუტა ლარია, ამიტომ „ვალის ვალუტის“ კონვერტაცია ეროვნულ ვალუტაში უნდა მოხდეს იმ კურსის შესაბამისად, რომელიც ვალდებულების შესრულების დროს, მოცემულ შემთხვევაში, 2014 წლის პირველ იანვარს არსებობდა.

ორმხრივი ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულებები, როგორც წესი, ერთდროულად ან დროის იმ „გონივრული“ შუალედით სრულდება, რაც თითოეული მათგანის შესრულებას ჭირდება. ამგვარ სამართალურთიერთობებში ვალუტის კურსის ცვლილების საკითხი ნაკლებად აქტუალურია, რადგან ხელშეკრულების დადებისა და ვალდებულების შესრულების დრო, თითქმის თანხვედრია. შესაბამისად, როდესაც შესასრულებელი ვალდებულება ხელშეკრულების დადებისთანავე წარმოიშობა, ყველა ის რისკი, რაც ვალუტის კურსის ცვლილებას შეიძლება სდევდეს თან, ხელშეკრულებითვე გათვალისწინებულია. ნომინალიზმის პრინციპის გამოყენების საჭიროება, როგორც წესი, მაშინ დგას, როდესაც ვალდებულებათა შესრულება დროში თანხვედრი არ არის. ნომინალიზმის პრინციპი აქტუალურია ისეთ სამართალურთიერთობაში, როდესაც ხელშეკრულების დადება და ვალდებულების წარმოშობა დროში ერთმანეთს არ ემთხვევა (მაგალითად, სესხი, კრედიტი და ა. შ.), ან როდესაც, სახეზეა გრძელვადიანი

ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობა (მაგალითად, ნასყიდობა განვადებით, 2 წლის განმავლობაში პროდუქციის მიწოდების ხელშეკრულება და ა. შ.).

5. ნომინალიზმის პრინციპის მოქმედების ფარგლები

ნომინალიზმის პრინციპი მხოლოდ ხელშეკრულების ვადაში მოქმედებს, ანუ იგი ვალუტის კურსის შეცვლის პირობებში, ფულადი ვალდებულების გადაანგარიშებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში არ იწვევს, თუ ვალდებულება დროულად შესრულდა. **სახელშეკრულებო ვადის დარღვევის შემდეგ, ნომინალიზმის პრინციპი აღარ გამოიყენება, რადგანაც მოვალემ მისი სახელშეკრულებო ვალდებულება იმ დღეს არ შეასრულა, რაც გადახდისათვის იყო განსაზღვრული და ამით კრედიტორი ფულის ღირებულების დანაკარგის წინაშე დაუცველი დატოვა²⁹.**

ამდენად, ვალუტის კურსის ცვლილება ფულადი ვალდებულების შესრულებაზე დასაბრუნებელი ფულადი ერთეულის (ნომინალის) მხრივ ზეგავლენას არ ახდენს. ნომინალიზმის პრინციპის საწინააღმდეგოდ, გადაანგარიშების ვალდებულება კი მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება წარმოიშვას, თუ **ვადამოსული ვალდებულების წარმოშობის დღე და ვალდებულების ფაქტობრივად შესრულების დღე ერთმანეთს არ ემთხვევა, ანუ როდესაც, ადგილი აქვს ვადაგადაცილებას.** ასეთ შემთხვევაში, კონტრაგენტს კურსთა შორის სხვაობის სახით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება აქვს. კონტრაგენტისათვის მიყენებული ზიანი იმ დანაკლისში გამოიხატება, რაც მან ვალდებულების წარმოშობის დროიდან, ანუ იმ დღიდან როდესაც ვალდებულება უნდა შესრულებულიყო, ფაქტობრივ შესრულებამდე, ფულის ერთეულის (კურსის) მისთვის საუარესო ცვლილებით განიცადა. ასეთ შემთხვევაში, კურსთა შორის სხვაობა, როგორც ფაქტობრივად დამდგარი ზიანი, სამოქალაქო კოდექსის 408-ე მუხლის მიხედვით, ანაზღაურებას ექვემდებარება. **(მაგალითი 1,2).** **(მაგალითი 1)** თუ ფულადი ვალდებულება, ნაცვლად 2014 წლის პირველი იანვრისა (როცა ვალდებულება შესასრულებლად სავალდებულო იყო), 2015 წლის პირველ იანვარს შესრულდა და ამ დროის განმავლობაში ეროვნული ვალუტის მსყიდველობაუნარიანობა კრედიტორის საუარესოდ შეიცვალა (შემცირდა), ასეთ შემთხვევაში, კრედიტორი უფლებამოსილია 2014 წლის პირველი იანვრიდან (როცა ვალდებულება უნდა შესრულებულიყო) 2015 წლის პირველ იანვრამდე (როცა ვალდებულება შესრულდა) ლარის მსყიდველობაუნარიანობით გამოწვეული სხვაობა მოითხოვოს. **(მაგალითი 2) იგივე წესი ვრცელდება ვალუტის კურსის**

²⁹ Kariv, Contracts Under Monetary Fluctuations: The Legal Effects Of Devaluation, Northwestern University LAW REVIEW, Volume 65, September - October, Number 4, p. 541, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr65&div=31&collection=journals&set as cursor=0&men tab=srchresul ts#551>

ცვლილების მიმართაც. თუ ფულადი ვალდებულება 2014 წლის პირველი იანვრის ნაცვლად (როცა ვალდებულება შესასრულებლად სავალდებულო იყო) 2015 წლის პირველ იანვარს შესრულდა და ამ დროის განმავლობაში „ვალის ვალუტის“ ანუ აშშ დოლარის მიმართება (კურსი) ეროვნულ ვალუტასთან შეიცვალა (კურსმა დაიწია), ასეთ შემთხვევაში, მოვალე ვალდებულია 2014 წლის პირველი იანვრიდან (როცა ვალდებულება უნდა შესრულებულიყო) 2015 წლის პირველ იანვრამდე (როცა ვალდებულება შესრულდა) აშშ დოლარის ეროვნულ ლართან მიმართებით ვალუტის კურსის ცვლელადობით კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანი ანაზღაუროს. იგივე წესი ვრცელდება კრედიტორის მიმართაც, თუ იგი ფულადი ვალდებულების შესრულების მიღებას დააყოვნებს და ფულის მსყიდველობაუნარიანობის ცვლილება (გაზრდა) მოვალისათვის ზიანის მომტანი იქნება. თუმცა, აქვე გასათვალისწინებელია, რომ ასეთ ვითარებაში ზიანის ანაზღაურების წინაპირობა მოვალის მხრიდან ვალდებულების შესრულების (400)³⁰, ხოლო კრედიტორის მხრიდან შესრულების მიღების ბრალეული ვადაგადაცილებაა (391)³¹.

ნომინალიზმის პრინციპი ხშირად მძიმე მდგომარეობაში აყენებს კრედიტორს და ერთგვარ შეღავათებს უქმნის მოვალეს, ან პირიქით.³² თუკი მხარეები ფულის კურსის შესაძლო ცვლილებებს ითვალისწინებენ, მათ ამ ცვლილებათა უარყოფითი შედეგებისაგან თავის დაზღვევის სხვადასხვა შესაძლებლობა აქვთ. თუ ისინი მოსალოდნელი შედეგებისაგან თავს არ დაიზღვევენ, ნომინალიზმის უარყოფითი შედეგები მათი რისკია.³³ აღნიშნული რისკი, ფულის კურსის ცვლელადობის გათვალისწინებით, ხან მოვალის საუარესოდ მოქმედებს და ხან კრედიტორის. თუ ვალის გადახდის მომენტში ფულის მსყიდველობითი უნარი გაზრდილია, ეს კრედიტორის სასარგებლოდ მეტყველებს და მოვალეს უფლება არ აქვს, ვალის დაბრუნებისას ამ გარემოებას თავის სასარგებლოდ დაეყრდნოს. თუ ამ მომენტისათვის ფულის მსყიდველობითი უნარი შემცირებულია, მაშინ ამ რისკის მატარებელი ავტომატურად კრედიტორი ხდება.³⁴

6. ნომინალიზმის პრინციპთან დაკავშირებული რისკები

თუ ნომინალიზმი მხარეთა რეალურ ან ნაგულისხმევ განზრახვაზე დაფუძნებული, მათ რჩებათ თავისუფლება, რომ საწინააღმდეგო განზრახვა ხელშეკრულების პირობებში განაცხადონ, რათა ნომინალიზმთან დაკავშირებული უარყოფითი შედეგებისაგან თავი დაიცვან. თუ ისინი ამ შესაძლებლობას არ გამოიყენებენ, მათ ეკისრებათ რისკიც. **ამგვარად,**

³⁰ იხ.სკ-ის მე-400 მუხლის კომენტარი

³¹ იხ.სკ-ის 391-ე მუხლის კომენტარი

³² ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 349

³³ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 348

³⁴ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 349

ხელშეკრულების დადება ვალუტასთან დაკავშირებით მოიცავს „სპეკულაციის“ ელემენტს და რისკის ვარაუდს. ხელშეკრულების მხარეს უფლება არ აქვს დაიჩვილოს, თუ მისი „სპეკულაცია“ მარცხს განიცდის.³⁵

ნომინალიზმით განპირობებული რისკებისაგან თავის დაცვის საუკეთესო ბერკეტი, „ვალის ვალუტის“ სახით, მყარი ვალუტის გათვალისწინებაა. დაზღვევის უფრო უკეთეს საშუალებას „ვალის ვალუტასა“ და „გადახდის ვალუტას“ შორის თანაფარდობის დადგენა წარმოადგენს, ანუ ხელშეკრულებაში ფულადი ვალდებულების ღირებულების დამდგენი დებულებების შეტანა³⁶. მაგალითად, თუ 2013 წლის პირველ იანვარს დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად, 2 000 აშშ დოლარის ეკვივალენტი ლარის (კურსი 1:75) ოდენობით ფულადი ვალდებულება ხელშეკრულების დადებიდან 1 (ერთი) წლის შემდეგ არის შესასრულებელი, ე.ი. ფულადი ვალდებულების შესრულების დრო 2014 წლის პირველი იანვარია. ვალდებულება უნდა შესრულდეს ეროვნულ ვალუტაში იმ კურსით, რაც ხელშეკრულებით არის დადგენილი, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია 2014 წლის პირველ იანვარს დოლარის მსყიდველობაუნარიანობა და მისი მიმართება ეროვნულ ვალუტასთან.

რისკი ნომინალიზმს არ ამართლებს, როდესაც ვალუტის კურსის მკვეთრი ცვლილება გონივრულ მოლოდინს მიღმა, ანუ არაგანჭვრეტად რისკს წარმოადგენს. მაგალითად, ჰიპერინფლაცია, ფულის ერთეულის შეცვლა (ინდექსაცია). ასეთ შემთხვევებში, ნომინალიზმის პრინციპის დაცვა მხოლოდ საჯარო წესრიგის დაცვის მოსაზრებით შეიძლება იყოს გამართლებული.³⁷

თუმცა, რიგ შემთხვევებში, მაგალითად, ჰიპერინფლაციისა, თუ სახელმწიფოს მხრიდან ფულის ნომინალის შეცვლის შემთხვევაში (ინდექსაცია) ნომინალიზმის პრინციპის გამოყენებით მხარეთათვის ძალზედ არასამართლიანი შედეგი შეიძლება დადგეს. საერთო სამართლის ქვეყნები აღნიშნულ ხარვეზს სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით ასწორებენ, რისი მიღწევაც კონტინენტურ ევროპაში, სამართლის შესაბამისი „დაწერილი“ ნორმის გარეშე, შეუძლებელია. თუმცა, აღნიშნული სისტემის ქვეყნებში დაწერილი სამართლის ნორმებზე დაყრდნობითაც შეიძლება გამოიძებნოს გამოსავალი, მაგალითად, მითითებული

³⁵Kariv, Contracts Under Monetary Fluctuations: The Legal Effects Of Devaluation, Northwestern University LAW REVIEW, Volume 65, September-October, Number 4, p. 542, http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illr65&div=31&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#551

³⁶Hirschberg, PublicPolicy and Monetary Nominalism, p.530, http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/israel8&div=41&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#540

³⁷ Kariv, Contracts Under Monetary Fluctuations: The Legal Effects Of Devaluation, Northwestern University LAW REVIEW, Volume 65, September-October, Number 4, p. 542, http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illr65&div=31&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#551

მოვლენა განხილულ იქნეს ფორს მაჟორად, ან მინიმუმ შეცვლილ გარემოებებად მაინც, რამაც ხელშეკრულების პირობების შეცვლა, გადახედვა ან შეწყვეტა უნდა გამოიწვიოს³⁸.

7. ნომინალიზმის პრინციპიდან გამონაკლისები

ნომინალიზმის პრინციპის გამოყენება გრძელვადიან ვალდებულებებზე გაუმართლებელია. ეს პრინციპი მეტისმეტად ფართოა. გამონაკლისები დაშვებული უნდა იყოს დროის ხანგრძლივობის შესაბამისად.³⁹ გრძელვადიან ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობაში, ფულის ერთეულის (კურსის) ცვლილება, შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც შეცვლილი გარემოება და კონტრაგენტს შეცვლილი გარემოებისადმი ხელშეკრულების პირობების მისადაგება მოეთხოვოს, თუმცა, შეცვლილ გარემოებად არ განიხილება ფულის კურსის ნებისმიერი ცვლილება, რომლის გათვალისწინება მხარეებს ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გონივრული სახელშეკრულებო წინდახედულობის ფარგლებში მოეთხოვებოდათ, მაგალითად, ბინის ღირებულების იმგვარი ზრდა, რომელიც, ფულის კურსის ცვლილების გამო, ბოლო წელიწადნახევრის განმავლობაში ბინის ფასების ზრდის ტენდენციას შეესაბამება. სასამართლოს განმარტებით, ხელშეკრულების პირობების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებშია დასაშვები, კერძოდ, ისეთი გარემოებების არსებობისას, რისი გონივრული გათვალისწინებაც მხარეებს არ შეეძლოთ და რაც ისეთი მოულოდნელი და განსაკუთრებულია, რომ მისი მხედველობაში მიუღებლობა წინააღმდეგობაში მოვიდოდა კეთილსინდისიერების პრინციპთან. ბინების ფასების ზრდის ტენდენციის პირობებში კი მხარეებს სრული შესაძლებლობა ჰქონდათ, ევარაუდათ მომავალი წელიწადნახევრის მანძილზე ბინის ფასის კვლავ ზრდის მოსალოდნელობის შესახებ და ამის გათვალისწინებით განესაზღვრათ ბინის საფასურის გადახდის გრაფიკი.⁴⁰ სასამართლოს განმარტებით, ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებების მიმართ მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებშია დასაშვები. ერთ-ერთ ასეთ გამონაკლისად, ფულის კურსის მნიშვნელოვანი (არსებითი) ცვალებადობა და ვალუტის შეცვლა უნდა დასახელდეს, თუმცა, ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევა შეფასებითი კატეგორიაა და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, გარემოებათა ერთობლივი ანალიზის საფუძველზე უნდა დადგინდეს⁴¹. იმისათვის, რომ ფულის კურსისა, თუ ვალუტის ცვლილება გრძელვადიან სამართლებრივ ურთიერთობაში მიჩნეულ იქნეს შეცვლილ გარემოებად და წარმოიშვას ხელშეკრულების

³⁸Brokelind, Discussion of Some Legal Issues Raised by the Introduction of the Euro, p.10, <http://www.cfe.lu.se/upload/LUPDF/CentrumforEuropaforskning/cfewp25.pdf>

³⁹Hirschberg, Public Policy and Monetary Nominalism, p.536, http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/israel8&div=41&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults#540

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 25 აგვისტოს ას-466-707-08 გადაწყვეტილება

⁴¹ ზოიძე, სკ-ის კომენტარი, წიგნი III, მუხლი 389, გვ. 349-351

პირობების მისადაგების ვალდებულება, აუცილებელია, დადგინდეს შემდეგი წინაპირობების არსებობა: 1. შეცვლილმა გარემოებებმა უნდა გამოიწვიოს ვალდებულების შესრულების უკიდურესი დამძიმება; 2. გარემოება აშკარად უნდა შეიცვალოს ხელშეკრულების დადების შემდეგ; 3. გარემოებების შეცვლის გონივრულად გათვალისწინება ხელშეკრულების დადების დროს შესაძლებელი არ უნდა იყოს, ანუ შეცვლილი გარემოებები არ უნდა შედიოდეს დაზარალებული მხარის კონტროლის სფეროში; 4. ხელშეკრულებით არ უნდა იყოს გათვალისწინებული გარემოებების შეცვლის რისკის დაზარალებული მხარისათვის დაკისრება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სახელშეკრულებო პირობა მოქმედებს და 398-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია; 5. ხელშეკრულების შესრულების გართულება გამოწვეული უნდა იყოს სწორედ აშკარად შეცვლილ გარემოებათა გამო, ანუ არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი.^{42 43} აღნიშნული წინაპირობების გათვალისწინებით, ფულის კურსის დასაშვები (პროგნოზირებადი, ტენდენციის შესაბამისი) ცვლილება, როგორც წესი, შეცვლილ გარემოებად არ მიიჩნევა, რაც შეეხება მკვეთრ ცვლილებას, მისი პროგნოზირება სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა კონტროლს მიღმა მოვლენად ითვლება. თუმცა, მარტოოდენ ფულის კურსის მკვეთრი ცვლილება არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ვალდებულების საფუძვლის რღვევად. ამისათვის აუცილებელია, დადგინდეს, მიზეზობრივი კავშირი ფულის კურსის მკვეთრ ცვლილებასა და ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას შორის.

8. ვალუტის ცვლილება

ვალუტის შეცვლაში იგულისხმება ფულის ნიშნების სრული ან ნაწილობრივი შეცვლა ახალი ნიმუშის ფულის გამოშვებით, რაც ფულის რეფორმის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს. მაგალითად, საქართველოში განხორციელებული ფულადი რეფორმის შედეგად ჯერ მანეთი შეიცვალა კუპონით, 1-1-ზე თანაფარდობით⁴⁴, ხოლო შემდეგ კუპონი ლარით, 1 000 0000 – 1 თანაფარდობით⁴⁵. ასეთ შემთხვევაში გადახდა უნდა მოხდეს შეცვლილი ვალუტით, იმ თანაფარდობით, რაც ფულადი ერთეულების შეცვლის დღეს

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 6 ივლისის №ას-7-6-2010 გადაწყვეტილება

⁴³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 31 ოქტომბრის №ას-1153-1173-2011 გადაწყვეტილება

⁴⁴ „საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მიმოქცევაში საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნული ბანკის კუპონის გამოშვების შესახებ“ საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1993წ. 24 მარტის N246 დადგენილება

⁴⁵ „მიმოქცევაში ეროვნული ვალუტის ლარის გაშვების შესახებ“ საქართველოს სახელმწიფო მეთაურის 1995წ. 16 სექტემბრის N363 ბრძანებულება

არსებობდა. ფულის მსყიდველობაუნარიანობა არც ამ შემთხვევაში მიიღება მხედველობაში. მაგალითად, თუ პირმა 1992 წელს 30 000 მანეთი ისესხა, 1996 წელს მან ეს ვალდებულება ლარში უნდა დააბრუნოს იმ თანაფარდობით, რაც ფულადი ერთეულების კურსის შეცვლის დღეს არსებობდა, შესაბამისად, მას ნაცვლად 30 000 მანეთისა, 0,03 ლარის დაბრუნების ვალდებულება ეკისრება⁴⁶.

ვალუტის ცვლილება სახელმწიფოში განხორციელებული ისეთი პროცესია, რომლის პროგნოზირება შეუძლებელია. შესაბამისად, მისი რისკის მატარებლები მხარეები ვერ იქნებიან. ამიტომაც, კანონი თავად აწესებს გადაანგარიშების მეთოდს, კერძოდ, ვალდებულება იმ კურსით უნდა შესრულდეს, რაც ვალუტათა გადაცვლის დღეს არსებობდა. ვალუტის შეცვლა, როგორც მხარეთა კონტროლს მიღმა არსებული გარემოება, გრძელვადიან ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობაში უფრო მეტი ალბათობით, ვიდრე ფულის ერთეულის (კურსის) ცვლილება, შეცვლილ გარემოებას წარმოადგენს. მხარეები ვალუტის ცვლილებით დამდგარი ზიანის ანაზღაურებისაგან თავისუფლდებიან (394). ზიანის ანაზღაურების საკითხი შეიძლება დადგეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულება ვალუტის შეცვლამდე იყო შესასრულებელი. ასეთ შემთხვევაში, თუ ვალუტის შეცვლის შემდეგ ვალდებულების ვადადარღვევით შესრულებით კრედიტორს ზიანი მიადგა, მას იმ სხვაობის ანაზღაურების უფლება აქვს, რასაც იგი ვალუტის შეცვლამდე მიიღებდა და ვალუტის შეცვლის შედეგად ვეღარ მიიღო. იგივე უნდა ითქვას ვალუტის შეცვლის შემდეგ ვადაგადაცილებაზე, ასეთ შემთხვევაში, ვალდებულება მაინც ვალუტათა გადაცვლის დღეს არსებული კურსით უნდა შესრულდეს, თუმცა, თუ აღნიშნულმა კურსმა ფაქტობრივი შესრულების დღემდე ცვლილება განიცადა, რაც ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარისათვის ზიანის მომტანი იყო, მას აღნიშნული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა აქვს.

⁴⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 2008 წლის 15 აპრილის №ას-820-1137-07 გადაწყვეტილება